

ҚЫСҚАША ТҮЙІНДЕМЕ

Химиялық заттар күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналды және қазіргі әлемде атқаратын рөлі айтарлықтай артуда. Химиялық заттарды қауіпсіз басқару химиялық заттарды қарқынды өндіру, пайдалану және қалдықтарының пайда болуы жағдайында қоршаған орта мен адамдардың денсаулығын қорғаудың маңызды шарты болып табылады.

2015 жылғы қыркүйектегі Біріккен Ұлттар Ұйымының тарихи саммитінде әлемдік көшбасшылар қабылдаған, 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған Орнықты даму саласындағы күн тәртібі орнықты даму саласындағы 17 мақсаттан тұрады, олардың 12-сі химиялық заттар мен қалдықтарды ұтымды реттеумен тікелей және жанама байланысты. Бұл факт "қоғамды химияландыру" проблемасының маңыздылығы мен жаһандылығының дәлелі.

ДДҰ Еуропалық бюросының "Шығыс Еуропа, Кавказ және Орталық Азияның жекелеген елдерінде химиялық заттарды ұтымды басқару үшін Ұлттық жүйелердің негізгі элементтерін құру" жобасы шеңберінде жүргізілген, Қазақстандағы химиялық заттарды басқаруды талдау, Қазақстанның химиялық заттар мен қалдықтарды ұтымды реттеу мәселесінде барлық жаһандық және өңірлік бағыттардың белсенді қатысушысы болып табылатынын көрсетті. Мәселен, Қазақстан химиялық заттар бойынша негізгі келісімдердің Тарабы болып табылады: тұрақты органикалық ластағыштар туралы Стокгольм конвенциясы; қауіпті қалдықтарды трансшекаралық тасымалдауды бақылау туралы Базель конвенциясының; халықаралық саудадағы жекелеген қауіпті химиялық заттар мен пестицидтерге қатысты алдын ала негізделген келісім рәсімі туралы Роттердам Конвенциясының; озон қабатын бұзатын заттар жөніндегі Монреаль хаттамасының; химиялық заттарды халықаралық реттеуге Стратегиялық тәсілдің (ХЗХРСТ) қатысушысы; сынап туралы Минамат конвенциясына қосылу бойынша жұмыс жүргізілуде; "Қоршаған орта және денсаулық" Еуропалық процесс шеңберіндегі мәжілістер мен іс-шараларға үнемі қатысады және тиісті міндеттемелер; халықаралық медициналық-санитарлық ережелер шеңберінде өзіне міндеттемелер қабылдады.

Сонымен қатар, ұлттық деңгейде оларды республиканың стратегиялық және заңнамалық құжаттарына нашар енгізілуі байқалады. Бұл, химиялық заттардың халықтың денсаулығы мен қоршаған ортаға әсер етуінің барлық тереңдігі мен тәуекелдерін толық түсінілмегенін көрсетеді. Химиялық заттарды реттеудің саяси мәртебесінің төмендігі, химиялық қауіпсіздік мәселелері бойынша функциялардың бытыраңқылығы, ведомствоаралық және сектораралық өзара әлсіз іс-қимылы, химиялық заттарды реттеу жөніндегі жалпы бірыңғай басқарушы/үйлестіруші органның болмауы, химиялық заттардың халық денсаулығына әсері сұрақтары бойынша мәселеде мемлекеттік органдар мен қоғамның төмен әлеуеті және әлсіз ақпараттануы, негізгі проблемалық мәселелер болып қала береді.

Талдау нәтижелері бойынша химиялық заттарды басқару бөлігіндегі Қазақстан Республикасындағы жағдайды жақсарту бойынша ұсынымдар әзірленді. Мынадай бағыттар: халық пен қызметкерлердің денсаулығын қорғау; саяси, құқықтық және институционалдық негіз құру жолымен химиялық заттарды реттеу мен басқаруды күшейту; қауіпті қалдықтарды, оның ішінде тарихи қалдықтарды реттеу мен азайту және ластанған аумақтарды қалпына келтіру; ауыл шаруашылық және өнеркәсіп процестеріне табиғатты қорғау практикаларының ең үздік түрлерін енгізу; деректерді жинау, талдау және ақпарат беруді жетілдіру басым болып қалады.

Экономика және денсаулық сақтау секторларындағы экологиялық факторларды есепке алуды қоса алғанда, қолданыстағы экологиялық саясатты талдау бөлігінде, Қазақстан үшін БҰҰ ЕЭК өткізген 2019 жылғы Қазақстандағы экологиялық қызметтің нәтижелілігіне үшінші шолу нәтижелері уақтылы демеу болды. Шолуда экологиялық саясатты жақсарту бойынша Қазақстанның қол жеткізген жетістіктері бағаланып және одан әрі жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар әзірленді. Қазақстанда жүргізіліп жатқан ұлттық заңнаманы жетілдіру жөніндегі жұмыстар шеңберінде ұсынылған ұсынымдарды біріктіру қажет.

Химиялық заттарды ұтымды реттеу жоғары деңгейдегі басымдықта болуы тиіс. Елдің дамуының экономикалық және әлеуметтік аспектілеріне химиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қағидаттарын енгізуге жауап беретін уәкілетті мемлекеттік органдар, саяси көшбасшылар үшін бұл мәселе приоритетте болмаса, қойылған міндеттерді орынды шешу мүмкін емес болып қала береді.

КРАТКОЕ РЕЗЮМЕ

Химические вещества стали неотъемлемой частью повседневной жизни и играют все более значительную роль в современном мире. Безопасное управление химическими веществами является важным условием защиты окружающей среды и здоровья людей в условиях интенсивного производства, использования химических веществ и образования отходов.

Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года, принятая мировыми лидерами в сентябре 2015 года на историческом саммите Организации Объединенных Наций, включает 17 целей в области устойчивого развития, 12 из которых прямо и косвенно связаны с рациональным регулированием химических веществ и отходов. Данный факт подтверждает важность и глобальность проблемы «химизации общества».

Проведенный в рамках Проекта Европейского бюро ВОЗ «Создание ключевых элементов национальных систем для рационального управления химическими веществами в отдельных странах Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии» анализ управления химическими веществами в Казахстане показал, что Казахстан является активным участником всех глобальных и региональных направлений в вопросе рационального регулирования химических веществ и отходов. Так, Казахстан является Стороной основных соглашений по химическим веществам: Стокгольмской конвенции о стойких органических загрязнителях; Базельской конвенции о контроле за трансграничной перевозкой опасных отходов; Роттердамской конвенции о процедуре предварительного обоснованного согласия в отношении отдельных опасных химических веществ и пестицидов в международной торговле; Монреальского протокола по веществам, разрушающим озоновый слой; участником Стратегического подхода к международному регулированию химических веществ (СПМРХВ); ведется работа по присоединению к Минаматской конвенции о ртути; регулярно участвует в совещаниях и мероприятиях в рамках Европейского процесса «Окружающая среда и здоровье» и принимает соответствующие обязательства; принял на себя обязательства в рамках Международных медико-санитарных правил.

Вместе с тем, на национальном уровне наблюдается их слабое внедрение в стратегические и законодательные документы республики. Это свидетельствует о недопонимании всей глубины и рисков влияния химических веществ на здоровье населения и окружающую среду. Основными проблемными вопросами остаются низкий политический статус регулирования химических веществ, разрозненность функций и слабое межведомственное и межсекторальное взаимодействие по вопросам химической безопасности, отсутствие общего единого управляющего/координирующего органа по регулированию химических веществ, низкий потенциал и слабая информированность государственных органов и общества в вопросах воздействия химических веществ на здоровье населения.

По результатам анализа выработаны рекомендации по улучшению ситуации в Республике Казахстан в части управления химическими веществами. Приоритетными остаются следующие направления: охрана здоровья населения и работников; усиление регулирования и управления химическими веществами путем создания политической, правовой и институциональной основы; регулирование и минимизация опасных отходов, в т.ч. исторических, и восстановление загрязненных территорий; внедрение наилучших видов природоохранных практик в промышленные процессы и сельское хозяйство; совершенствование сбора данных, анализа, и предоставления информации.

Своевременным подспорьем для Казахстана в части анализа действующей экологической политики, включая учет экологических факторов в секторах экономики и здравоохранения, стали результаты Третьего Обзора результативности экологической деятельности в Казахстане от 2019 года, проведенного ЕЭК ООН. В Обзоре представлена оценка прогресса, достигнутого Казахстаном по улучшению экологической политики и выработаны конкретные рекомендации по дальнейшему ее совершенствованию. Необходимо интегрировать представленные рекомендации в рамках проводимой в Казахстане работы по совершенствованию национального законодательства.

Рациональное регулирование химических веществ должно стать приоритетом высокого уровня. До тех пор пока этот вопрос не станет одним из приоритетных для политических лидеров, уполномоченных государственных органов, отвечающих за внедрение принципов обеспечения химической безопасности в экономические и социальные аспекты развития страны, разумное решение поставленных задач остается невыполнимым.

SHORT SUMMARY

Chemicals have become an integral part of everyday life and they play an increasingly significant role in the modern world. In this regard, it is so much critical to consider chemical safety management practices for environmental protection as well as human health under such exposure and also conditions of intensive production, chemical use and waste generation.

The Sustainable Development Agenda for 2030 adopted by world leaders in September 2015 and released by the United Nations summit contains of 17 sustainable development goals, 12 them relate to chemical and waste management practices. Based on the fact such issues are discussed on a global scale, it brings the need to put into operation “chemicalization of society”.

The analysis of chemical management practices in Kazakhstan conducted within the framework of the WHO European Bureau Project “Creating Key Elements of National Systems for the Chemical Management of in Selected Countries of Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia” has shown that Kazakhstan is an active participant in all global and regional areas of rational chemicals and waste management practices. So, Kazakhstan is the main party in the agreements on chemicals: The Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants; Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes; The Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade; The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer; member of Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM); Work is underway to accede to the Minamata Convention on Mercury; participates in meetings and events in the framework of the European Environment and Health Process and undertakes relevant obligations; assumed obligations under the International Health Regulations.

At the same time, considering this issue at the national level, the aforementioned practices are found to be weak and imperfect with reference to their strategic and legislative measures. This indicates a misunderstanding of the depth and risks of the influence of chemicals on public health and the environment. The main issues of concern remain insufficient political status of chemicals management, fragmentation of functions and weak interdepartmental and cross-sectoral interaction on chemical safety issues, the lack of a common single managing / coordinating body on chemicals management, poor potential and awareness of public health authorities in terms of effects of chemicals on population.

Based on the result analysis, recommendations were made for improving the situation in the Republic of Kazakhstan in terms of chemicals management practices. The areas of prime concern include the following domains: public health and workers; strengthening regulation and management of chemicals by creating a political, legal and institutional framework; regulation and minimization of hazardous waste, including historical, and remediation of contaminated areas; introduction of the best environmental practices in industrial processes and agriculture; improvement of data collection, analysis, and information provision

Results have become fundamental in analyzing environmental policy, including environmental factors in the economy and health sectors in Kazakhstan Third Review of Environmental Performance in Kazakhstan of 2019 conducted by UN Economic Commission for Europe. The Review presents an assessment of the progress achieved by Kazakhstan in improving its environmental policy and developed specific recommendations for its further improvement. It is necessary to integrate recommendations that have been outlined in the framework of the work being carried out in Kazakhstan to improve national legislation.

Chemical management practices should be put forward. Unless this issue becomes one of the priorities for political leaders, authorized state bodies responsible for introducing the principles of ensuring chemical safety into the economic and social aspects of a country's development, a reasonable solution to the tasks set remains impracticable.